

70 + 1 év + még egy einstand

VISSZHANG - LXIV. évfolyam, 2. szám, 2020. január 10.

Nemcsak mi, akik „real-time” követjük, hanem az utókor olvasói is kordokumentumként fogják használni Kenesei István beszámolóit a felsőoktatás és a magyar tudományosság Orbán-kori szétveréséről. Kenesei megtalálta azt a krónikási módszert, amely, miközben aprólékosan dokumentálja a napi történések részleteit, élesen mutat rá a lényegre, a rombolás hosszú távú hatására. Ez a tucatnyi írásból álló, az *ÉS*-ben megjelent elemzéssorozat kötetbe kívánkozik, amely a korszak kutatóinak fontos forrása leendő.

A fenti néhány sor nem a szokásos tisztelgő „kötelező kűr”, mielőtt a szabadon választott gyakorlatra, a vita tárgyára térnék, hanem sokak megalapozott véleménye.

Az *ÉS* karácsonyi számában megjelent hosszabb – műfaját tekintve összegző – írás egyik gondolatát kívánom vitatni, talán pontosabb az *árnyalni* kifejezés.

Szerzőnk ebben a legutóbbi cikkében (*70+1 év a magyar tudományban*, *ÉS*, 2019/51-52., dec. 19.) a magyar tudományos élet rendszerét és benne a Magyar Tudományos Akadémia szerepét tekinti át 1949-től. Legnagyobb terjedelemben természetesen az utóbbi két év eseményeiről, a CEU elűzéséről és az MTA „trónfosztásáról” (copyright Radnóti Sándor), azaz az MTA kutatóintézeti hálózatának elkobzásáról ír. Ez utóbbi Kenesei értelmezése szerint Orbán Viktor 2018-as választások előtti nagyobb beszédének fenyegető kitételével magyarázható: *„A választás után természetesen elégtételt fogunk venni. Erkölcsi, politikai és jogi elégtételt is.”* Ebben szerzőnknek alighanem igaza van. A képet tovább színesíti Freund Tamás MTA „elnökesélyesnek” a miniszterelnökhöz írt és később nyilvánosságra került magánlevele. A levél szerzője igyekszik Orbánt eltántorítani az intézethálózat kiszervezésétől, de a kormány szándékairól is elárul valamit: *„...a kormányt folyamatosan kritizáló, gyengén teljesítő társadalomtudományi kutatócsoportok, intézetek munkatársai – akiktől szerettünk volna megszabadulni...”* (Érdemes a többes szám első személyben használt igeragozásra felfigyelni.)

Kenesei cikkében több ponton is felbukkan Pálincás József, az első Orbán-kormány minisztere, az MTA korábbi elnöke, majd az általa megszervezett Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Hivatal (NKFIH) 2015 januárjától 2018 nyaráig regnáló elnöke. Pálincás a magyar tudománypolitika utóbbi 10-12 évének legfontosabb szereplője. Aki szembefordult a kormány „einstandpolitikájával”, amiért elismerést érdemel. Azonban sok mindent tett korábban, amiért egyáltalán nem jár semmiféle elismerés. Úgy gondolom, működése rendkívül ellentmondásos, amiről manapság az „ellenségem ellensége a barátom” jelszóval sokan megfélemeznek. E jelszó talán taktikai megfontolásokból védhető, de nélkülözi az elvi alapú véleményalkotás lényegét. Nem célom felvázolni Pálincás József pályaképét, bár egy komoly és részrehajlástól mentes elemzés igencsak tanulságos lenne. Ami Kenesei cikkében zavaró, az az OTKA 2014 végi „einstandolásával” kapcsolatos. Szerzőnk azt írja, hogy (Pálincás) *„magasabb költségvetési kerettel látta el az MTA alól magához vont OTKA-programot. (...) Mindezért csekély árnak látszott (...) az OTKA-nak a kiemelése az MTA alól...”* Nos, ez a kiemelés módszereiben ugyanúgy történt, ahogy az MTA intézethálózatának einstandolása. Egy jól működő, a politikától független, az önkormányzatiság elvén működő rendszert kebeleztet be egy kormányhivatal, a Pálincás alkotta NKFIH. A két formáció közötti jogi különbségekről alapos elemzés készült (*jog.tk.mta.hu*), jellemzően az akkor még teljes függetlenséget élvező, ma már nyilván a *„kormányt folyamatosan kritizáló”* kategóriába eső egyik MTA intézetben. Az elemzés egyik kulcsmondata: *„A jogszabályi összevetés alapján egyértelmű, hogy a független elem alapvetően csökkent az új szabályozásban.”* Nos, ez a törvényi változás, ami OTKA-puccsként híresült el, mert puccsszerűen vitte végbe, Pálincás nevéhez fűződik. A puccs – ha kicsiben is, de – prototípusa volt a

NER működésnek. Ugyanakkor az OTKA évről évre több pénzhez jutott a 2015–2018 közötti periódusban (ahogy Kenesei helyesen írja). Ugyanis ez a kormányzat csak akkor ad a közjó szempontjából fontos célokra a mi adófizetői pénzünkből, ha azt az általa kontrollált szervezet felügyeli. Sőt, még a Norvég Alap milliárdjait is inkább visszautasítja, ha azt nem ő oszthatja szét. De hát ha több lett a pénz a kutatásra, akkor hol itt a baj, kérdezhetnénk. Hát pontosan azon a ponton, amit Kenesei cikke végén említ: „*a kutatóhálózatának kormány alá rendelésével a tudomány szabadságán ejtettek súlyos sebet*”. Az OTKA esetében kisebb, ma nagyobb sebet. Ugyanis ez tükrözi a NER lényegét. Aminek Pálincás – miközben minden tiszteletünk a mai kiállásáért – a működtetője volt.